

IRODALOM—KÜLFÖLDI TANITÁSI MOZGALMAK — LAPSZEMLE — HIREK

IRODALOM

Makkay Sándor: Magyar nevelés, magyar műveltség. Budapest, 1935. Révai kiadás. 252 p. Ára: P 3.60.

Minden komoly, neveléssel foglalkozó munka nyeresége a magyar nevelésügyi irodalomnak, de különösen örvendetes az olyan könyv, amely a mi életünkben fakadó, sajátos helyzetünkben adódó nevelési kérdéseket vet fel. Az előttünk fekvő könyv pedig már címében utal erre. Ezért vesszük fokozott érdeklődéssel kezünkbe. A szerző személye is, — aki a régi kolozsvári iskolához tartozó gondolkodó — biztosíték arra nézve, hogy a tartalom majd kielégíti a címmel felfokozott érdeklődést.

Makkai Sándor személye nem ismeretlen a magyar olvasóközönség előtt. Mint az erdélyi magyarságnak hosszú időn át egyik szellemi vezetője, több irányban mutatkozott be. Munkássága a neveléstudomány területén sem újkeletű (L. *Bevezetés a személyiség paedagogikájába*. Kolozsvár, 1912. — *A nagy személyiségek nevelői jelentősége*. Kolozsvár. 1913. stb. c. írásait), ilyen átfogó jelentőségű nevelésméleti munkával azonban eddig még nem lepte meg a magyarságot. Hosszú éveken át, Erdélyben érelődtek meg a szerzőben e könyvben lefektetett gondolatok s mint a debreceni egyetemnek újonnan kinevezett tanára, azzal siet nemzete segítségére, hogy csendes szemlélődése eredményeit közreadja. Talán éppen azért lát tisztábban a magyarság nagy kérdéseiben, mert kikapcsolódva az anyaország közvetlen vérkeringéséből, kissé távolabbról figyelte és mérlegelte az eseményeket.

E körülmények egymagukban is e munka olvasására kell, hogy serkentésék az összes magyar nevelőket. A bővebb ismertetés szinte fölöslegesnek látszik. A minél szélesebb körben való elterjedés érdekében az alábbiakban vázlatosan mégis közreadjuk a szerző gondolatmenetét. Talán e sorok nyomán is kedv támad egyesekben a részletesebb elmélyedésre.

Bevezetésül a nemzeti megújulásról szól. Életünket gyökeréből meg kell újítanunk, mert Európa kegyetlen közönnyel veszi tudomásul a magyar nemzet pusztulását. Ebből sokak szerint az Európától való elfordulás, a dacos turánizmus következik. Pedig az igazi út az, hogy a magyarság legyen hű ahhoz a szellemhez, amelyet ma éppen Európa tagadott meg. *Az élet lehetlenségének negatív bizonyítéka helyett az életerő pozitív bizonyítékát kell a magyarságnak a világ elé tárnia.* Mindennél fontosabb ebben a megnyilatkozásban a szellem egysége, tisztasága és szabadsága.

A könyv első része *A nevelői gondolkodás útja* címet viseli (13—90. p.). Azt fejti ki ebben a részben a szerző, hogy a nevelés elmélete és gyakorlata mindig híven követte az emberválság hullámlását. A fő irányvonalat keresi ebben az alakulásban. Ez kettős, párhuzamos. Egyik a nevelőhatalom igazolására törekszik, másik a nevelői munka lényegét igyekszik tisztázni.

Herbart iskolája a *módszert* tartotta nevelőhatalomnak. Ez ellen a századfordulóban szenvedélyes harc indult. A gyermektanulmány a *kísérletben* új nevelőhatalmat talált. De ez ellen is csakhamar tiltakoznak és a *személyiség* körül dűl a harc. A személyiség nevelésének hívei egyedül a *szerepetnek* adják a hatalmat. De a személyiség elméleti igazsága sohasem nyújthat gyakorlati biztosítékot arra nézve, hogy nem lesz-e okává az individualizmus önkényének. A nevelés tehát szükségképpen a szociális oldal felé fordult. Nagyon eltérő vélemények alakultak, hogy a nevelőhatalom az emberi közösségnek melyik konkrét alakját illeti meg. Ma a *nemzetnevelés* gondolata vezet.

A nevelői munka lényegének tisztázására vonatkozó munkásság során a múlt században a nevelés elmélete virágzott s legfőbb cél a nevelés tudományvoltának igazolása volt. A mély elméleti tisztázás nyomán a gyakorlat csupán alkalmazkodott. A háború után azonban mindenki elfordult az elmélettől s a nevelés szervezése felé fordult az érdeklődés. *Ma a nevelés a szűk-körű iskolai kérdéseken messze túlmenően lassan nemzeti művelődéspolitikává szélesedik.*

A megváltozott élet *új parancsokat* támaszt a nevelővel, az iskolával szemben. Ma a nevelés legfontosabb kérdése, hogy milyen viszonyban kell lennie a társadalomnak az iskolával. Régen az iskola öncél volt és jogos önvédelemből ki akarta zárni a társadalom fertőző hatását az ifjúság életéből. Ez hazug beállítás volt. Ma az a meggyőződés kezd elterjedni, hogy az iskola nem külön világ, nem pótolhatja a társadalmat, de nem lehet kiegészítője sem a társadalomnak. A megismétlés viszonyában állanak egymással. *Az iskolarendszer a nemzeti élet begyakorlásának színtere és műhelye.* Az iskolának három szervesen egymásbailleszkedő feladatot kell megoldania: 1. az ifjúsággal a világot, mint természet, történelem és lélek tényeinek rendszerét meg kell ismertetnie; 2. az ifjúságban az erkölcsi jellemet ki kell fejlesztenie és 3. a felnövő nemzedéket öntudatos tényezőként a nemzeti közösség életébe bele kell nevelnie. A régi iskola is munkálta ezt a három feladatot, de a nevelés szelleme nem volt egységes, egymástól függetlenül érvényesült a nemzeti, a természettudományi és a vallás-erkölcsi szellem. — Oktatásnak nevezi a szerző az életcél tudatosításának munkáját. S ezzel a nevelés és oktatás fogalmai között mutatkozó ingadozást akarja megállítani. Az oktatás eszerint több mint pusztán racionalitás. Nem mennyiségi művelet, hanem személyiségalkotó művészet. Az iskola eszménye azt követeli, hogy az élet új parancsának megfelelően új nevelői szellem találkozzék az új ifjúsággal. A nevelőre nézve ma az a követelmény, hogy szakítson azzal a hamis hittel, miszerint a nevelő mindenható és ura volna a növendéknek. Feladata az, hogy őrködjék az ifjúság lelke felett. Legfontosabb, hogy a nevelő saját életével dokumentálja növendékeinek az emberi élet célját. — Az ifjúságot ma a kritikai szellem, a tényekkel való megismerkedés vágya és az eszményekkel szemben a gyors állásfoglalás jellemzi s mindez egyesül a harcias ellenállásban a tekintélyekkel szemben. A nevelésnek mindezzel számolnia kell. A nevelőnek el kell magától háritania a követésre méltóság illúzióját és egész lényével önmagán túlmutatva kell az ifjúsággal közösen az életcél keresnie.

A könyv második része *Nemzeti műveltségünk alapvonalai*-ról szól (91—242. p.). A kultúra fogalmának felületessége miatt hangoztatja a szerző, hogy a műveltség mindig értékek megvalósulását jelenti; az nem materiális, hanem szellemi jelentés és realitás, amit személyessé kell tenni. A kultúrának lényeges vonása a szellemi jelleg és a személyes jelleg. A kultúrát mint kollektív műveltséget három tényező égyütt alkotja. Ezek: műveit emberek, értékes művek és célszerű szervezetek.

A nemzeti műveltség alapfeltételét a személyiségek sajátos egyéni adottságainak és tehetségeinek akadálytalan kibontakozásában látja. Művelt ember az, aki személyesen résztvesz a nemzeti szellem megvalósításában. Nemzeti műveltségünknek szellemi egységnek kell lennie s ennek alapja *az egységes magyar értékelés*. A nemzeti kultúrpolitika legfontosabb feladata éppen ennek az egységes magyar értékelés kialakulásának a munkálása. A tudománytól és a neveléstől ez kritikai nemzetszeretetet követel. Komoly nevelő ereje csak a tiszta igazságnak lehet. A nemzeti műveltség szervezetében a tudományegyetem a nemzet igazságát kell, hogy képviselje.

Nemzeti műveltségünk tulajdonképpen szellemi értékeink szervezett organizmusát jelenti. Két irányító útmutatónk egyfelől a nemzeti múltban és a néplélek gyökérzetében rejlő értéktartalommal, másfelől a kor aktuális létparancsaival adva van. Nemzeti örökhagyóink közül a legpéldázatosabbakat kiemeli múltunk szellemtörténeti vizsgálata alapján. Beszél *Bethlen Gáborról* az önnevelőről, *Zrinyi Miklósról* az ébresztőről, *Széchenyi Istvánról* a sors-hordozóról, *Wesselényi Miklósról* és *Eötvös Józsefről* a kultúrpolitikusról és *Mikó Imréről* a kisebbségről.

A kultúrpolitika másik útmutatója a népi őstalaj, amely ma bomlófélben van, pedig nagy értéket képvisel. A népnevelés feladatát abban jelöli meg, hogy *el kell választanunk a nép fogalmát a műveletlenség, alacsonyrendűség fogalmától*. Nem az a helyes út, hogy a népet a maga reális életformájából kivetkőztessük, hanem hogy az egész népet emeljük fel.

Az egységes és egészséges nemzeti műveltség kialakulásának akadályaira is rámutat. Egyik betegsége a magyar közgondolkodásnak az *irrealizmus*, amely természetellenes. Hajlandók vagyunk sokszor az élet valóságos tényeinek és parancsoló szükségyszerűségének kevesebb jelentőséget tulajdonítani, mint annak a képzelt világnak, amelybe magunkat belelovaljuk. És tétlenül várjuk a csodát. Érthető, ha a nemzet nem nyugszik bele rettenetes veszteségeibe, de még kívánatosabb, hogy a maga megváltoztatásával készüljön a megváltoztatására. Mert azzal semmire se megyünk, ha életképtelenségünket panaszoljuk és energiánkat a jobb jövőre tesszük fel. A legmélyebb nemzetszeretet kötelez, hogy ez ellen a nemzeti irrealizmus ellen küzdjünk. Másik baj ennek éppen az ellentéte: *a földhöztapadó realizmus*. A lapos mindennapiság, amely a máról holnapra való fizikai tengődésnél nem ismer magasabb célt, a magyar szellemiség megcsúfolása. A külső igények lefokozása és a belsők megnövelése a kiút. — A magyarság és európaiság kapcsolatának értelmezésében is závar mutatkozik. Két véglet uralkodik itt: Európa megvételése és az elragadtatott Európa-imádat. Csak egy megoldás van: *a szó valódi értelmében európainak lenni magyar ésszel és magyar szívvel*. Meggyőző erővel ecseteli a szerző, hogy nem Európa kedvéért kell igazi európai nemzetnek

lennünk s éppen ezért nem is szabad Európa utánzójává, szolgájává süllyednünk. Ne ruha legyen rajtunk az európai műveltség, hanem életünk lényege és értelme.

Eddig a gazdag tartalmú könyv gondolatmenete, amely nagy műgondal íródott. A nemzet sorsáért való aggodás, a meglevő hibákon való segíteni akarás árad a sorokból. Nemzeti műveltségünk alapvonalainak körvonalázásához nem is fűzünk megjegyzést. A munka első részéhez, a pedagógiai alapozáshoz azonban volna néhány szavunk.

A nevelés és oktatás viszonyának a tisztázását igen fontos feladatnak tekinti a szerző s maga is megkísérli a két fogalom között mutatkozó ingadozásnak megszüntetését. Érdekesek erre vonatkozó fejtegetései. Szokatlan, de azért még elfogadható az oktatásnak az az értelmezése, hogy az az életeél tudatosításának munkája. Azt a felfogást azonban, amely szerint a nevelés célja az, hogy „a tény- és értékrendszer ne a véletlen folytán, ne kiszámíthatatlan idő alatt és ne töredékesen, hanem tervszerűen a lehető legrövidebb idő alatt és lehető teljességben váljék az új embergeneráció sajátjává“ (77. p.), még a szerző hosszas okfejtése alapján is, legalábbis szűkkörűnek tartjuk. S bár ebben az egész gondolatmenetben a nevelés és oktatás viszonya csakugyan tisztul, az oktatás és tanítás különbsége viszont teljesen elmosódik, mert a szerző sok helyen azonos értelemben használja e két fogalmat. Azt is érthetetlennek tartjuk, hogy bár a szerző is fontosabbnak tartja nemzeti műveltségünk erkölcsi és művészeti értékét a logikánál, mégis ez utóbbinál időz hosszasan s az előbbiekről alig szól.

Ezzel szemben külön ki kell emelnünk azokat a sorokat, amelyeket az új nevelőről ír (85—86. p.). Nagyon tiszteletreméltó az a következtetés is, amit a mai nevelőre vonatkozólag von abból a megállapításból kifolyólag, hogy az ifjúság a tekintélyekkel szembeszáll (88—89. p.).

A könyv okfejtése mindenhol magával ragad. Ha részletekben lehet is eltérés a szerző és mások felfogása között, egy mégis bizonyos, hogy nincs minden rendben a magyar nevelés és a nemzet jövője szempontjából. Erre eszméltet és világosan rámutat a könyv. A meglevő *bajok szépítés nélküli feltárására készlet. Gondolkodtat. Lélekbe markol.* A hiányzó egységes magyar értékelés megteremtését hangsúlyozza s már ezzel is észrevétlenül hozzájárult annak kialakításához, mert akik ezt a könyvet olvassák, bizonyára megteszik a magokét ebben az irányban.

Bárcsak minél többen lennének!

Jankovits Miklós dr.

Loczka Alajos: A művelődés útja Amerikában. Az iskolarendszer vizsgálata.
Budapest, 1937. N. 8°, 340 l.

Az iskolarendszer a nemzetegyeniségnek épp oly lényeges alkotóeleme, mint egyéb kulturális, földrajzi, gazdasági, politikai, stb. tényezők. Minden nemzet magán viseli az iskola bélyegét. Az iskolarendszernek ilyen nézőpontból való vizsgálata hozzájárul valamely népről szerzett ismereteink tökéletesebbé tételéhez. Az iskolaügy bármely nemzet életében oly jelentős, mint irodalma, művészete, gazdasági és politikai élete, mert a nemzet lelkében gyökerezik, a nemzet lelkiségének irányítója, hű tükre. Az iskolaszervezet